

Dekabrın 5-də Bakıda Qərbi Azərbaycan İcması tərəfindən “Mədəni irs və qayıdış hüququ: Ermənistanı dindən salınmış azərbaycanlıların mədəni irsinin bərpası - ədalət, barışıq və sülhə aparan yol kimi” mövzusunda III beynəlxalq konfrans keçirilib. Əvvəlcə Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyəti ilə bağlı video-cərx nümayiş olunub.

Daha sonra Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyev Prezident İlham Əliyevin konfrans iştirakçılarına müraciətini oxuyub.

Konfransda indiki Ermənistan ərazisində yaşamış azərbaycanlılara məxsus mədəni irsin vəziyyəti, bu irsin qorunması və dirçəldilməsi, həmçinin qayıdış hüququnun beynəlxalq hüquq və mədəni irsin müdafiəsi kontekstində qiymətləndirilməsi müzakirə edilib.

Qərbi Azərbaycan İcmasının İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin deputatı Əziz Ələkbərov çıxışında bildirib ki, İcma son 200 ildə Ermənistan

III beynəlxalq konfrans

Qərbi azərbaycanlıların öz yurdlarına qayıdışı sülhün əsas şərtlərindəndir

şəklidə qayıdışını təmin etməkdir”. Onun sözlərinə görə, bu, həm insan hüquqlarına, həm də beynəlxalq hüquqa əsaslanan haqlarının bərpasıdır. Ona görə də biz fəaliyyətimizdə beynəlxalq hüquqa söykənir, qayıdış hüququ ilə bağlı beynəlxalq sənədlərdə təsbit olunmuş prinsiplərin həyata keçirilməsini tələb edirik.

İcma rəhbəri deyib ki, dialoq qurulması istiqamətdə etdiyimiz çoxsaylı müraciətlər BMT-nin ali orqanları

da, son 100 ildə bu cinayətlər daha da genişlənmiş və bütün hədləri aşmış”. O qeyd edib ki, əvvəl 1905-ci ildə, sonra 1918-1921-ci illərdə, daha sonra 1948-1953-cü illərdə, ən sonda 1987-1991-ci illərdə xalqımıza qarşı sayızsız hesabsız cinayətlər törədilib: “Təkcə sonuncu deportasiya zamanı - 1987-1991-ci illərdə Ermənistanda 200 nəfərdən çox dinc azərbaycanlı sakin etnik və dini zəmində ermənilər tərəfindən qətlə yetirilib, 400-dən artıq soydaşımız bədən xəsarəti alıb. 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsindən qovulan azərbaycanlılara fərdi təsərrüfatlar və ictimai təsərrüfatlar üzrə on milyardlarla ABŞ dolları həcmində maddi ziyan vurulub. Yeraltı-yerüstü sərvətləri, tarixi-mədəni abidələrə vurulan ziyanı da bura əlavə etsək, bu rəqəm bir neçə dəfə artır. Mənəvi ziyanı isə heç bir məbləğlə əvəz etmək mümkün deyil. Lakin təəssüf ki, Ermənistan tərəfi bütün bu cinayətlərə görə nəinki hüquqi məsuliyyət daşımaq istəmir, üstəlik, ata-baba yurdundan qovulan insanların geriye qayıdış hüququnu inkar edir”.

Çıxış edən Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü, Türkiyə-Azərbaycan Parlamentləriarası Dostluq Qrupunun sədri Şamil Ayrım deyib ki, Qərbi azərbaycanlıların geri dönüşü beynəlxalq insan hüquqlarının fundamental prinsiplərindən biridir. BMT-nin İnsan Hüquqları Ümumdünya Bəyannaməsinin 13-cü maddəsi hər bir insanın öz ölkəsinə qayıtmaq hüququnu açıq şəkildə təsbit edir. Lakin bu hüquq yalnız fiziki qayıdışı nəzərdə tutmur. Həqiqi geri dönüş insanın təkcə yurduna deyil, kimliyinə, yaddaşına,

mədəniyyətinə və mənəvi irsinə qovuşması deməkdir. Onun sözlərinə görə, ermənilər tərəfindən zorla öz doğma torpaqlarından çıxarılan Qərbi azərbaycanlıların geri dönüşü, sadəcə, coğrafi hərəkət deyil, ədalətin bərpası, kimliyin qorunması və tarixi həqiqətin təsdiqi deməkdir: “Azərbaycan xalqının yüz illər boyu yaratdığı məcidlər, türbələr, qəbiristanlıqlar, məhəllələr, tarixi tikililər və əlyazmalar məhv edilib”.

Qeyd edək ki, konfrans panel müzakirələrlə davam edib. Milli Məclisin deputatı, ADA Universitetinin prorektoru Fəriz İsmayilzadənin moderatorluğu ilə “Qayıdış hüququ və mədəni irs: hüquqi və mənəvi əsaslar” mövzusunda ilk panel müzakirəsi təşkil olunub. Müzakirələrdə İbn Haldun Universitetinin Heydər Əliyev adına Avrasiya Araşdırmalar Mərkəzinin direktoru, professor Yaşar Sarı bildirib ki, Qərbi azərbaycanlıların tarixdə bir neçə dəfə öz dedə-baba yurdlarından qovulması faktı məlumdur. Buna görə də onların qayıdış hüququ beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri çərçivəsində təmin edilməlidir. Onun sözlərinə görə, mədəni ayrı-seçkilinin aradan qaldırılması vacibdir və bu istiqamətdə beynəlxalq konvensiyalar mədəni irsin qorunmasına dəstək verməlidir: “Qərbi azərbaycanlılara qarşı baş vermiş ədalətsizliyin aradan qaldırılması məqsədilə mövcud beynəlxalq sənədlər onların qayıdış hüququnun tanınmasını və qorunmasını nəzərdə tutur. Bununla yanaşı, Azərbaycan və Ermənistan arasında imzalanan razılaşmalar da bu prosedura müsbət töhfə ve-

rə bilər”.

Fransalı tarixçi Maxime Gauin isə bildirib ki, azərbaycanlılar hələ 1800-cü illərdə İrəvan və ətraf bölgələrdə yurdlarına bağlılıqları ilə seçildilər. Bu, onların mədəni və tarixi irsinin qorunmasında mühüm rol oynayır. Onun sözlərinə görə, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan ərazilərində sosial və mədəni fəaliyyətlər inkişaf etdirilib. Azərbaycan xalqının hüquqları həm yerli, həm də

dici olub”, - deyər fransız tarixçi vurğulayıb.

İlk paneldə Harvard Universitetinin tədqiqat direktoru Mark Nathan Kramer və İspaniyanın Panavropa təşkilatını təmsil edən professor Carlos Uriarte də çıxış edib. Natiqlər beynəlxalq təcrübə fonunda qayıdış hüququnun dövlətlərarası münasibətlərdəki yerini və Ermənistanın üzərinə düşən humanitar öhdəliklər barədə fikirlərini bildirdilər.

“Maddi irs: qayıdışın fiziki təməllərinin qorunması” mövzusunda panel müzakirəsi isə Böyük Britaniyadan olan ekspert Klaus-Peter Ralf Juergensun moderatorluğu ilə keçirilib. Paneldə Pakistan Ali Məhkəməsinin vəkili Muhammad Sohail Sajid, İtaliya-Azərbaycan Assosiasiyasının vitse-prezidenti Carlo Marino, İndoneziya İOT Gənclər Təşkilatının prezidenti Astrid Nadya Rizqita və amerikalı professor Michael Martin Gunter Ermənistan ərazisində azərbaycanlıların mədəni irsinə qarşı aparılmış dağıdıcı fəaliyyətin hüquqi qiymətləndirilməsi və bərpa imkanları

tan ərazisindən mərhələlərlə qovulan milyonlarla insanı və onların varislərini birləşdirən ictimai təşkilatdır: “İcmanın fəaliyyətinin əsas xətti həmin insanların, xüsusilə də 1987-ci ildə başlayan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin ilk mərhələsində öz doğma yurdlarından amansız şəkildə qovulan 300 min nəfər qaçqının öz evlərinə dinc, təhlükəsiz və ləyaqətli

nın, Baş Assambleyanın və Təhlükəsizlik Şurasının rəsmi sənədləri kimi yayılıb: “Həmin sənədlərdə biz dünya ictimaiyyətini Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin tarixi kökləri və mahiyyəti barədə məlumatlandıraraq bildirmişik ki, ermənilərin Qərbi Azərbaycanda soydaşlarımıza qarşı törətdikləri fərdi və kollektiv cinayətlərin tarixi 200 il əvvələ gedib çıxsa

regional səviyyədə qorunub. “XX əsrin əvvəllərində azərbaycanlılar öz mədəniyyətlərini, tarixlərini və ərazilərini qorumaq üçün mübarizələr aparıblar. Bu dövrdə mədəniyyətin qorunması və ictimai təşkilatlanma əhəmiyyətli rol oynayırdı. Bu, tarix boyunca azərbaycanlıların mədəni, tarixi və siyasi mübarizəsində, onların milli kimliyinin qorunmasında həlle-

barədə fikirlərini bölüşüblər.

Tədbir çərçivəsində digər panel müzakirələri də təşkil olunub.

Qeyd edək ki, beynəlxalq konfransda 60-dan çox ölkədən 100-dən artıq xarici qonaq və yerli ekspertlər iştirak edib.

N.BAYRAMLI